

Hakkı Baha and ‘The Young Muslim’ Magazine

Hakkı Baha ve ‘Genç Müslüman’ Dergisi¹

Nihayet Kübra KIRAZ

ORCID: 0000-0002-8480-5310

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Doktora Öğrencisi
Çorum / Türkiye, renkiraz24@hotmail.com

Prof. Dr. Yakup ÇOŞTU

ORCID: 0000-0002-5672-9226

Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
Çorum / Türkiye, yakupcostu@hitit.edu.tr

Makale Bilgisi/Article Info:

Geliş/Received: 03.04.2022 Düzeltme/Revised:27.04.2022 Kabul/Accepted:05.05.2022

Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf / Cite as: Kiraz, N. K. & Çoştı, Y. (2022). Hakkı Baha ve ‘Genç Müslüman’ Dergisi. Antakiyat, 5(1), 1-24

Öz

II. Meşrutiyet Dönemi’nin oluşturduğu özgürlük ortamının, etkilerini en güçlü hissettirdiği alanlardan biri dönemin basın-yayın faaliyetleridir. Dönemin aydınları arasında gündem olan İslamcılık, Batıcılık, Türkçülük, Halkçılık ve Sosyalizm gibi akımlar çıkarılan dergi ve gazetelerde çokça tartışılmış, basın yayın faaliyetleri yoluyla halk da bu konularda bilgilendirilmiştir. II. Meşrutiyet Dönemi’nin önemli isimlerinden biri de Hakkı Baha Pars (1879-1942)’tir. Dönemin basınında sol görüşlü yazılar yayımlamıştır. Bu dönemdeki yayım faaliyetleri arasında Hakkı Baha tarafından çıkarılan *Genç Müslüman* adlı dergi de yer almaktadır. Hakkı Baha bu dergide yayınladığı iki yazısında özgürlük, eşitlik, adalet, kardeşlik gibi konuları İslamiyet bağlamında ele almış; İslamiyet’in ilerlemeye engel bir din olmadığını açıklamaya çalışmıştır. *Genç Müslüman* dergisi, İlmî Etüdler Derneği tarafından yürütülen İslamcı Dergiler Projesi kapsamında ortaya çıkarılmış bir dergidir. Proje kapsamında derginin içeriğine başlıklar halinde değinildiği ama metinlerin analiz edilmediği tespit edilmiştir. Bu çalışmada, dergideki Hakkı Baha imzasıyla çıkarılan metinler Latinize edilerek içerik analizi yapılmış, diğer metinlerin konularına değinilmiştir. Bu vesileyle dönemin dinî, sosyal ve kültürel zihniyetine ışık tutularak literatüre katkı sağlama hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hakkı Baha, Genç Müslüman Dergisi, II. Meşrutiyet, İslam

¹ Bu araştırma sürecinde TR Dizin 2021 kuralları kapsamında “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde” yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden” hiçbirini gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca bu araştırma “Etik Kurul İzni” gerektirmeyen bir çalışmadır. Yazarların çalışmadaki katkı oranı eşittir.

Abstract

The press is one of the areas that were strongly affected by the freedom environment created by the II. Constitutional Monarchy. Movements such as Islamism, Westernism, Populism and Socialism were frequently discussed among the intellectuals of the period, as well as in the journals and newspapers, and the public was informed about these through the press. One of the most important names of the II. Constitutional Monarchy was Hakkı Baha Pars (1879-1942). He published left-wing articles. Among the publishing activities in this period was *the Young Muslim Magazine*, published by Hakkı Baha. Hakkı Baha, in his two articles published in this journal, discussed issues such as freedom, equality, justice and brotherhood in the context of Islam, and tried to explain that Islam was not a religion that hinders progress. The Young Muslim magazine was published within the scope of the Islamist Journals Policy carried out by the Scientific Study Association. In the previous studies, its content is analyzed through its titles, not through the texts. This paper Latinizes the texts written by Hakkı Baha and makes a context analysis on them, as well as mentions the subjects of other texts. It is aimed to explore the religious, social and cultural understanding of the period through the texts, thus contributing to the literature.

Key Words: Hakkı Baha, The Young Muslim Magazine, II. Constitutional Monarchy, Islam

Giriş

II. Meşrutiyet'in ilanıyla beraber ortaya çıkan özgürlük ortamında eşitlik, adalet, hürriyet gibi kavramlar; Türkçülük, Batıcılık, Osmanlıcılık, İslamcılık gibi fikir akımları daha yüksek sesle tartışılmaya başlanmıştır. Çıkarılan gazete ve mecmualarda bu tartışmalara çokça yer verilmiştir. Bu dönemde öne çıkan ve tartışılan akımlardan biri de Sosyalizm'dir. Dönemin Sosyalizm savunucuları çeşitli dernek, kulüp, parti ya da yayın organları etrafında bir araya gelmişlerdir.²

'Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin kurucularından ve önde gelen İttihatçılardan olan Hakkı Baha da basında sol eğilimli yazılarına rastlanan aydınlardan biri olmuştur. ıkardığı 'Füyuzat' dergisinde İttihatçı sosyalistlerin yazılarına yer verdiği gibi³ kendisi de yine sol çizgideki dergiler olan 'İştirak' ve⁴ 'Yeni Asır' dergisinde yazılar kaleme almıştır. Bu yazılarından biri olan 'Zenginlerimize' başlıklı çalışmasında dönemin açıklık ve sefaletinden zenginleri sorumlu tutmuş, onlardan servet vergisi alınmasının yerinde olacağını ileri sürmüştür.⁵

1908'de II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle başlayan dönem, Osmanlı için kendine has bir 'aydınlanma dönemi' olmuştur. Oluşan zgürlük ortamıyla birlikte çıkarılan dergi ve gazete sayısında büyük bir artış yaşanmış, bu durum okur kitlesinin

² Özkan Aydar, "Osmanlı Devleti'nde İlk Sosyalizm Tartışmaları ve İlk Sosyalist Örgütlenmeler", *Atatürk Dergisi* 4/2 (2015), 72-75.

³ İsmail Arda Odabaşı, *II. Meşrutiyet Basınında Halkçılık Köycülük Sosyalizm* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), 302-303.

⁴ Hakkı Baha, "Teessüratım 3", *İştirak* 8 (Nisan 1326), 116-117.

⁵ Odabaşı, *II. Meşrutiyet Halkçılık Köycülük Sosyalizm*, 281-282.

de büyümesini sağlamıştır.⁶ Basın yayın faaliyetlerinin böyle verimli olduğu bu dönemde yayınlanan dergilerden biri de çalışmamızın ana konusunu oluşturan ve Hakkı Baha tarafından ıkarılan *Genç Müslüman* adlı dergidir. Derginin sadece ilk sayısına ulaşılabilmıştir. Bu sayıda ikisi Hakkı Baha imzasını taşıyan toplam dört adet yazı yayınlanmıştır. Hakkı Baha'nın İttihat ve Terakki'nin bir yesi olduğu ve *Mukaddime* başlıklı yazısında yer verdiği "... Hürriyet, müsavat, uhuvvet, adlet mefhumlarından biraz bahsetmeye lüzum gördük" ifadesinden yola çıkıldığında İttihat ve Terakki'nin görüşleri doğrultusunda yayınlanan bir dergi olduğu düşünülmektedir.⁷

Literatür taramalarında Hakkı Baha'nın hayatını ve eserlerini⁸ ele alan çalışmalar olduğu; bazı eserlerinin metin analizinin yapıldıęı⁹ tespit edilmiş, bu çalışmalarda *Genç Müslüman* dergisine ve içeriğine ancak bir iki paragraf kadar değinildiği grlmştir. Bu bağlamda yaptığımız alışma, *Genç Müslüman* dergisinde Hakkı Baha imzasını taşıyan yazıların tam olarak Latinize edilmesi ve içerik analizlerinin yapılması açısından özgünlük ifade etmekte ve alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada önce Hakkı Baha'nın hayatı ve eserleri, sonra *Genç Müslüman* dergisinin teknik özellikleri hakkında bilgi verilmiş; Latinize edilen metinler, metin analizi tekniği kullanılarak değerlendirilmiş ve dönemin dinî/sosyal/siyasi tartışmalarına ışık tutulmaya çalışılmıştır. Metinler analiz edilirken yazarının paragraf sırası değil konu bütünlüğü takip edilmiş; metnin temasına odaklanılarak yazarın görüşleri değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonunda metinlerin Latinize edilmiş hali verildiğinden yazarın tekrara düştüğü bölümler analiz yapılırken tekrarlanmamıştır. Metinde okunamayan kelimeler (...) şeklinde gösterilmiştir.

1. Hakkı Baha, Hayatı ve alışmaları

Adı siyaset, askerlik, ticaret, gazetecilik, eğitimcilik, ticaret gibi farklı sahalarda anılsa da esas olarak eğitim ve askerlik alanında ne çıkan Hakkı Baha Pars, II. Meşrutiyet Dönemi'nin önemli isimlerinden biridir.¹⁰ Bazı kaynaklarda adı İsmail Hakkı Baha Pars¹¹, İsmail Hakkı Baha Bey olarak geçmektedir.¹² 1879 yılında, Bursa'da, Babaefendi Tekkesinde dünyaya gelmiştir. Baba tarafından soyu, Emir Sultan'ın kayınpederi olan ve Pars Sultan olarak tanınan şeyh Abdullah oğlu

⁶ Zafer Toprak, *Türkiye'de Popülizm 1908 -1923* (İstanbul: Doğan Kitap, 2013), 2.

⁷ "Genç Müslüman", *İslamcı Dergiler Basınında Projesi* (Erişim 25 Ocak 2021).

⁸ Muhammet Kemalğlu, *Hakkı Baha Pars: Hayatı ve Eserleri (1879-1942)* (Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022).

⁹ Turan Güler, "Noktalama İşaretleri ve Hakkı Baha'nın Usûl-i Tenkit Adlı Eserinin Tenkit ve Tahlili", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/2 (2020), 575-591.

¹⁰ Vedide Baha Pars, "Başlangıç", *Hakkı Baha Pars*, ed. A. Karahan – V. Baha Pars (İzmir: İzmir Kültür Basımevi, 1943), 6.

¹¹ Fethi Tevetoğlu, *Ömer Naci* (İstanbul: MEB Yayınları, 1992), 26.

¹² Kemalğlu, *Hakkı Baha Pars: Hayatı ve Eserleri (1879-1942)*, 5.

Bedrüddin Mahmut Bey'e dayanmaktadır. Dedesi Bursa'nın tanınmış simalarından Babaefendi, babası milli geleneklerine bağlı, şair, bestekar, neyzen Hacı Baha Efendi, annesi Nakiye Hanım'dır.¹³ Hakkı Baha'nın Növber, Rukiye, Mehmet Baha ve Muhittin Baha isimlerinde dört kardeşi vardır.¹⁴ Abisi Mehmet Baha Bey ünlü bir bestekârdır. Abdülhak Hamit Tarhan'ın ünlü *Makber* adlı şiirini ve *Nesteren* adlı piyesini bestelemiştir.¹⁵ Türkiye'nin ilk müzik dergilerinden biri olan *Alem-i Musiki'yi* de yayınlayan (1919) Mehmet Baha Bey'in hem geleneksel hem de modern Türk müziği alanında pek çok eseri bulunmaktadır.¹⁶ Mehmet Baha Bey aynı zamanda Baba Efendi Dergahının son şeyhidir.¹⁷ Küçük kardeşi olan Muhittin Baha Bey ise öğretmenlik, dava vekilliği, milletvekilliği görevlerinde bulunmuş,¹⁸ Bursa'nın önemli ittihatçılarındandır. Bazılarının editörlüğünü yaptığı dönemin kimi gazetelerinde yazdığı yazılarla Millî Mücadele'ye destek veren Muhittin Baha Bey, aynı zamanda önce 'Yeşilordu'nun kuruluşunda, Yeşilordu kapatıldıktan sonra Hakkı Behiç ve Mahmut Celal Bey'le birlikte 'Türkiye Komünist Fırkasında yer almıştır.¹⁹ 1905-6 yılında Zehra hanımla evlenen Hakkı Baha'nın İhsan, Vedide Baha (1907) ve Hüseyin Cahit (1909) isimlerinde üç çocuğu dünyaya gelmiştir. İlk çocuğu İhsan, henüz Vedide Baha doğmadan vefat etmiştir.²⁰

İlk eğitimini mahalle mektebinde tamamlayan Hakkı Baha, ilkokula, oradan Bursa Işıklar Askeri Lisesine, akabinde Harbiye'ye devam etmiştir. Burada Mustafa Kemal'le sınıf arkadaşı olmuştur. Bu vesileyle başlayan dostluğu uzun yıllar devam edecektir. 1901'de okulu bitirdiğinde Manastır'da ilk askeri görevine atanır. Sonra Selanik Mekteb-i Rüşdiye-i Askeriyesinde muallimlik görevine geçer. Daha bu yıllarda halkçılık, inkılap ve hürriyet konularına ilgi duymaktadır.²¹ Bu görevi sırasında bir akşam kendi evinde toplandığı arkadaşları Mustafa Kemal, Mustafa Necip, Ömer Naci ve Hüsrev Sami ile birlikte şam merkezli "Vatan ve Hürriyet Cemiyeti"nin Selanik şubesini oluşturmayı kararlaştırmışlardır.²² Ömer Naci ve Bursalı Tahir Bey'le birlikte²³ 'Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin de kurucuları arasında olan Hakkı Baha Pars, aynı zamanda Mustafa Kemal'in İttihat ve Terakki'ye katılmasına vesile olmuştur.²⁴

¹³ Yılmaz Akkılıç, "Yakın Geçmişten Üç Kardeşin Portresi Mehmet Baha, Hakkı Baha, Muhittin Baha", *Bursa Defteri 2* (Haziran 1999), 26-33; A. Karahan, "Hakkı Baha Pars Hususi ve Resmi Hayatı", *Hakkı Baha Pars*, ed. A. Karahan – V. Baha Pars (İzmir: İzmir Kültür Basımevi, 1943), 13-14.

¹⁴ Kemalöğlü, *Hakkı Baha Pars: Hayatı ve Eserleri (1879-1942)*, 10.

¹⁵ Akkılıç, "Yakın Geçmişten Üç Kardeşin Portresi Mehmet Baha, Hakkı Baha, Muhittin Baha", 27.

¹⁶ Yücel Öztürk, "Älem-i Mûsikî Dergisi Özelinde 'Mûsikîşinâslar' Üzerine Bir İnceleme", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 39 (2020), 380.

¹⁷ Kemalöğlü, *Hakkı Baha Pars: Hayatı ve Eserleri (1879-1942)*, 21.

¹⁸ Akkılıç, "Yakın Geçmişten Üç Kardeşin Portresi Mehmet Baha, Hakkı Baha, Muhittin Baha", 31.

¹⁹ Yılmaz Akkılıç, *Kurtuluş Savaşı'nda Bursa /Mondros'tan İşgale* (Bursa: Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi Yayınları, 2008), 182-188.

²⁰ Kemalöğlü, *Hakkı Baha Pars: Hayatı ve Eserleri (1879-1942)*, 32.

²¹ Karahan, "Hakkı Baha Pars Hususi ve Resmi Hayatı", 14-15.

²² Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı Äfet, "Atatürk'ü Dinlerken: Mukaddes Tabanca", *Bellekten* 1/3-4 (Temmuz 1937), 610.

²³ Kemalöğlü, *Hakkı Baha Pars: Hayatı ve Eserleri (1879-1942)*, 7.

²⁴ Akkılıç, *Kurtuluş Savaşı'nda Bursa /Mondros'tan İşgale*, 186; Tevetoğlu, *Ömer Naci*, 69-82.

Selanik'te bulunduğu dönemde askeri çalışmaların yanında kültür ve eğitim faaliyetlerine de yönelen Pars, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra *Füyuzat* isimli bir mecmua çıkarmıştır.²⁵ Burada kaleme aldığı 'Felsefe-i Tarih-i Osman'ı' başlıklı yazısında beşeriyetin bebeklik döneminin aile, çocukluk döneminin kabile, gençlik döneminin devlet içinde geçtiğini ifade eder. Devletin istiklalden meşrutiyete, meşrutiyetten cumhuriyete yükselmesiyle beşeriyetin de olgunluk çağına yükseleceğini belirten Hakkı Baha²⁶, Cumhuriyet'in ilanından on dört yıl önce istiklal, meşrutiyet ve cumhuriyet kavramlarını karşılaştırarak Cumhuriyet rejiminin önemine dikkat çekmiştir.

Hakkı Baha Pars, Selanik'te üç buçuk yıl bulunduktan sonra, görevi dahiliye zabıtlığına dönüştürülünce askerlikten istifa ederek Bursa Sanayi Mektebi Müdürlüğüne geçmiştir. 1912'de Ertuğrul Sancağı'ndan mebus olarak seçilmiş, bir süre milletvekilliği yapmıştır.²⁷ 1913'te Balkan Savaşları münasebetiyle steğmen olarak tekrar askerlik vazifesine dönmüş, askerlik sonrası Erdek'te kaymakamlık ve Hüdavendigar İaşe Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur.²⁸ Resmi görevlerinin sonunda serbest çalıştığı dönemde iktisat ve yerli malı düşüncelerini hayata geçirmeye alışan Pars, Umur Bey köyünü kalkınmış örnek bir köy haline getirme ve orada bir 'darlitam' açarak arzu ettiği gibi lkc ve inkılapçı bir nesil yetiştirmek istemiştir. Hatta bu hayalini gerçekleştirmek için aile üyelerini de ğretmen olmaları konusunda yönlendirmiş; dönemin Cumhurbաřkanı Celal Bayar'dan bu okulu atırmasını istemiştir.²⁹

Mondros Mütarekesi'nden sonra Yunanlıların Batı Anadolu'yu işgallerine karşı kurulan Reddi İlhak Cemiyeti'nin de kuruluşunda yer alan Pars³⁰, Bursa Yunanlılar tarafından işgal edilince Bursa'dan ayrılmak zorunda kalmıştır. Hakkı Baha'nın hayatının bundan sonraki dönemi daha çok eğitim ğretim faaliyetleri ile geçmiştir. Bir dönem Ankara'da Telif ve Tercüme Heyeti azalığı ve maarif müdürlüğü yapan³¹ Pars, burada 'İlim, Fen, Felsefe' adlı bir mecmua çıkarmış; Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu ve Edip Bey gibi arkadaşlarıyla yazılar yayınlamıştır. Edip Bey'le birlikte bir 'kitaphane' kurmuştur.³² *İlim, Fen ve Felsefe* adıyla çıkardığı mecmuada yayınladığı 'Din-i İslam ve Ruhbaniyat' başlıklı yazısından dolayı yargılanmıř³³, aynı mecmuada "şer'iyeye Vekaletinin hkumette yer almaması gerektiği"ni savunarak³⁴ bir nevi laikliğe işaret etmiştir. Yine bu dönemde eğitimle ilgili öğretmenlere yönelik olarak

²⁵ K. Tek, "Mustafa Kemal'in Dostu: Hakkı Baha Pars Kimdir? Bilen Var mı?" (Erişim 19 Ocak 2022).

²⁶ Kemallu, *Hakkı Baha Pars: Hayatı ve Eserleri (1879-1942)*, 199.

²⁷ Karahan, "Hakkı Baha Pars Hususi ve Resmi Hayatı", 20.

²⁸ Kemallu, *Hakkı Baha Pars: Hayatı ve Eserleri (1879-1942)*, 4.

²⁹ Karahan, "Hakkı Baha Pars Hususi ve Resmi Hayatı", 21-22.

³⁰ Akkılıç, *Kurtuluş Savaşı'nda Bursa Birinci Kitap/Mondros'tan İşgale*, 72.

³¹ Kemallu, *Hakkı Baha Pars: Hayatı ve Eserleri (1879-1942)*, 103.

³² Karahan, "Hakkı Baha Pars Hususi ve Resmi Hayatı", 22-23.

³³ Kemallu, *Hakkı Baha Pars: Hayatı ve Eserleri (1879-1942)*, 164.

³⁴ Mahmut E.Bozkurt, "Hakkı Baha Pars İçin", *Hakkı Baha*, ed. A. Karahan – V. Baha Pars (İzmir: İzmir Kültür Basımevi, 1943), 64.

yayınlanmış *Terbiye* isimli bir dergi çıkardığına dair bilgiler varsa da bu dergiyle ilgili yapılan çalışmalarda derginin editör ya da yazar kadrosunda Hakkı Baha'nın adına rastlanmamıştır.³⁵

Hakkı Baha Cumhuriyet ilan edildikten sonra da eğitim alanındaki çalışmalarına devam etmiş, son yıllarında İzmir'e yerleşmiş psikoloji ve Türkçe dersleri vermiş; çeviriler yapmıştır. Psikolojiye ayrıca ilgi duyan Pars, Josude Yehouda'nın *Ruh Hıfzısıhhasına Dair Bir Tetkik* adlı eserini *Gayri Meş'urun Terbiyesi* adıyla yayınlamıştır. Eserde telkin kuvveti, nefis hakimiyeti, gayrı şuurun irade ile terbiye edileceği gibi konulara yer vermiştir. Bu dönemde Hakkı Baha'nın en çok ilgilendiği konulardan biri de kooperatifçilik olmuştur. Kooperatifçilik ile demokrasi arasında güçlü bir ilişki olduğuna inanan Pars ne kapitalizm ne de komünizm taraftarıdır. O daha çok orta yolcu ve demokrat bir tavırla kooperatifçiliğin Türk Cumhuriyetinde iktisadi ve içtimai kalkınmalara vesile olacağını düşünmektedir.³⁶ Burada Karahan her ne kadar Pars'ın komünizmi beğenmediğini ifade etse de gerek yazılarındaki sosyalist etki gerekse ileride Yeşilordu ve Türkiye Komünist Parti'nin kuruluşunda yer alması onun komünizme -en azından bir dönem- yakın olduğunu göstermektedir.

1942'de İstanbul'da hayatını kaybeden Hakkı Baha'nın eserlerinin büyük kısmı tercümedir: Basılmış olan eserleri: *Mektep Kooperatifçiliği*, *Gayrı Meş'urun Terbiyesi*, *Kooperatifçilik Programı*, *Mekteplere Mahsus Kooperatifi Defteri*, *Telkin Nedir?*, *Meş'ur Binefsihi Teskin Vasıtası İle Nefse Hakimiyet*, *Nrasteni*, *Ruhi Terbiye*, *Genç şiirleri ve Gençlik şiirleri*. Basılmamış eserleri: *Dikkatin Ruhiyatı*, *Umumi Ruhiyat*, *Ruhi Veraset*, *Mizaç ve Mizaç Bozuklukları*, *Felsefi Tetkika Fizyolojik Methal*, *Ruhi Tedavi*, *Latin Memleketlerinde Kooperasyon*, *ocukların İstidadı Nasıl Teşhis Olunur?*, *Siyasi Ruhiyat*, *Türkiye Cumhuriyetini Doğuran Sebepler ve Amiller*, *Yeşil Oba ğretmeni*, *Fransızca Zor Kelimeler Lugatı*.³⁷

2. Genç Müslüman Dergisi

2.1. Derginin Teknik zellikleri

İlmi Etüdler Derneği'nin 2013 yılında başladığı İslamcı Dergiler Projesi, 1908 yılından 2010 yılına kadar yayınlanmış olan İslami dergileri ortaya çıkarmayı ve incelemeyi hedeflemiştir. Üç aşamada gerçekleştirilen bu projenin ilk aşaması 2014-2015 yılları arasında gerçekleştirilmiş ve 1960-1980 yılları arasında yayınlanan 45 dergi dijital ortama aktarılmıştır. Projenin ikinci aşaması 2017'de tamamlanmış, bu aşamada 1908-1960 yılları arasında yayınlanan 58 dergi gün yüzüne çıkarılmıştır. Projenin 2018'de tamamlanan son aşamasında ise 400'e yakın dergi dijital ortama

³⁵ Havva N. Yılmaz, *Terbiye Dergisi ve Eğitimde Yeniden Yapılanma Süreci* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

³⁶ Karahan, "Hakkı Baha Pars Hususi ve Resmı Hayatı", 25-27.

³⁷ Rahmi Balaban, "Hakkı Baha Pars'ın Eserleri ve Anafikirleri", *Hakkı Baha Pars*, ed. A. Karahan – V. Baha Pars (İzmir: İzmir Kültür Basımevi, 1943), 35-36.

aktarılmıştır.³⁸ *Genç Müslüman* dergisi de da bu proje kapsamında ortaya çıkarılmış olan bir dergidir. Bu derginin sadece ilk sayısına ulaşılabilmıştir. Hakkı Baha tarafından yayınlanan derginin yayınlanma tarihi belli olmamakla beraber 1908 ile 1912 yılları arasında çıkarıldığı tahmin edilmektedir. Hakkı Baha'nın 1912'de görevi nedeniyle Selanik'ten Bursa'ya geçmiş olması, dergideki bazı yazıların içeriğinin Bursa'yla ilgili olması ve mecmuanın Bursa'da Muin-i Hilal matbaasında basılmış olması, mecmuanın 1912'de yayınlanmış olma ihtimalini güçlendirmektedir. Derginin alt başlığında "İlmî, Dinî, Felsefî Mecmua" olduğu ve on beş günde bir yayınlanmasının planlandığı belirtilmiştir. Derginin yayın yeri Bursa'dır. Yayınevi Muin-i Hilal Matbaası'dır. Elimizdeki nüshada, dört adet yazı yayınlandığı tespit edilmiştir. İslamcı Dergiler Projesi'nin *Genç Müslüman* dergisi ile ilgili verdiği bilgilerde dergide beş adet yazı olduğu belirtilse de içerik analizinde "Bursa'daki Nukud-ı Mevkufe" adlı son başlığın yeni bir yazının başlığı değil bir önceki yazıya dahil olan tablonun başlığı olduğu tespit edilmiştir. Dergideki yazılardan "Mukaddime" ile "Din-i İslam ve Terakkiyat-ı Medeniye" başlıklı yazılar Hakkı Baha'ya aittir. "İkinci Hutbe", "Evkaf-ı İslamiye Meselesi" başlıklı yazıların ise yazarı belirtilmemiştir.

2.2. Dergideki Metinler

Yukarıda da değinildiği gibi derginin elimizdeki ilk ve tek nüshasında dört yazı kaleme alınmıştır. Bu çalışmada sadece Hakkı Baha imzasını taşıyan ilk iki metnin içerik analizi yapılmıştır. Diğer metinlerin konusu hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

2.2.1. Mukaddime

Derginin 'Mukaddime' başlıklı ilk yazısında Hakkı Baha, yayınladığı derginin amacını ortaya koyarken giriş mahiyetinde, medeniyetin dört esası olan 'hürriyet, eşitlik, kardeşlik, adalet' kavramlarını ele aldığını ifade eder. Döneme bakıldığında özellikle II. Meşrutiyet'in ilanından sonra matbuat alanında bu kavramların farklı yönleriyle tartışılageldiği görölmektedir.³⁹ Hakkı Baha bu dört kavramı tanımlayarak konuya başlar. Yaptığı tanımlamaların ortak noktası bu kavramları İslamiyet'le ilişkilendirerek açıklamasıdır:

Hürriyet: Ona göre hürriyet arzu edilen her şeyi yapmak ya da arzu edilmeyen şeylere engel olmak değildir. Zaten bu durum mümkün değildir. İstediğini yapmak ancak Allah'a mahsus bir durumdur. Bununla birlikte Cebriye'nin iddia ettiği gibi 'insan hiçbir şey yapamaz' fikri de deterministlerin 'insanın fiillerini sürekli evvelki sebeplere bağlayarak toplumsal düzenin merkezinde yer alan insanın seçme hakkının devre dışı kalması' fikri de doğru değildir. Zira birincisine göre (Cebriye'nin iddiası) insanın fiillerindeki sorumluluğu ortadan kalkar. İkincisine göre ise (Deterministlerin

³⁸ "İslamcı Dergiler Projesi" (Erişim 15 şubat 2022).

³⁹ İsmail A. Odabaşı, "İttihat ve Terakki Cemiyeti Süleymaniye Kulübü'nün Anadolu Köylüsü İçin ıkardığı Bir Yayın: Işık", *İstanbul Arel Üniversitesi İletifim alışmaları Dergisi* 4/7 (2015), 21; Musa Kazım, "Hürriyet-Müsavat", *Sırat-ı Müstakim* 1/1 (27 Ağustos 1908), 1.

iddiası) insanın, yaratılışındaki etkilere ve hücumlara karşı hayat hakkı kalmaz. O halde insana verilen hürriyeti sınırlandırmak gerekir: Hürriyet ancak insanın gücünün yetebileceği fiillerden dilediğini işlemek ve gücü yetebildiklerinden dilediğine mani olmaktır. Oysa toplum içindeki ferdin hürriyetini tarif ederken *bilkuvve* yerine *bilfiil* demek gerekir. Çünkü tabiattaki insan, ailedeki insandan; ailedeki insan, toplumdaki insandan daha hürdür. Toplum içindeki insanın, hayat hakkını korumak için kendi hürriyetinden fedakârlık yapması gerekir. İnsanın bireysel hürriyeti, toplum hayatıyla ters orantılıdır. Aile içindeki şefkat insanın hürriyetini sınırlar ve insan *bilkuvve* olan hürriyetini *bilfiil* kullanamaz. Bu şefkatin millet içindeki adı vatanperverlik, insanlık içindeki adı ise insaniyet sevgisidir. Buna *insanlığı kuşatan şefkat* denir. İşte İslam dini, insanın hürriyetini, beşeriyeti kuşatan şefkat icabıyla sınırlandırır.

Müsavat (Eşitlik): Hakkı Baha, İslamiyet'in insanları eşit tuttuğu ancak ilim konusunun bu eşitlikte istisna oluşturduğu görüşündedir. Ona göre insanların hukuku Eski Roma ve Eski Yunan'da sitelerin içine hapsolmuşken İslamiyet sayesinde alemi kuşatan bir mahiyete dönüşmüştür.

Adalet: İslamiyet medeniyetin bu rüknünü hem şahsi ahlak noktasında hem de toplumsal ve siyasi ilişkilerde en yüksek seviyede önemsemiştir. Hatta medeniyetin bu dört esasını daha dünden ortaya koymuştur. Çünkü *mutlak hak* olanın zaman ve mekanla ilişkisi yoktur. Bu noktada Hakkı Baha, İslam'ın hakka bu kadar ehemmiyet vermesini, onun hak din ve Esmâü'l- Hüsnâ'nın en büyüğünün "Hak" ismi olması ile açıklar.

Hakkı Baha'ya göre İslamiyet, *insanlığı kuşatan şefkati* el üstünde tutar ve onda mutlak hürriyet söz konusu değildir. Çünkü Müslüman'ın hürriyeti ilahi emirlerle sınırlanmıştır. İnsan ancak bu emirlere uyarak onu insan, insanlık ve Hak sevgisine ulaştıracak doğru yolu bulabilir. İslam'a; saldırganlık, savaşçılık ya da barbarlık isnat ederek onu medeniyetin dışında görenler, ya İslam'ın esaslarını hakkiyla bilmeyenler ya da kasten İslam'ı o şekilde göstermek isteyenlerdir.

Hakkı Baha *Mukaddime*'nin sonuna geldiğinde İslam aleminin o dönemdeki durumunun nedenleri üzerinde durmuş; hali hazırdaki olumsuz manzaranın İslam'ın esaslarından değil bilakis bu esaslara uyulmamasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Öyleyse genç bir Müslüman'ın birinci amacı, İslam'ın bir şefkat kurumu olmasından yola çıkarak diğer dinlerden üstün olduğunu; esaslarına mükemmelen uyulduğunda alemin düzenini temin edecek hüküm ve prensiplerinin bulunduğunu ispata çalışmaktır. İkinci amacı ise, İslam alemini bu yüce hakikatler dahilinde aydınlatıp doğru yola sevk ederek batıl ve hurafelerden uzaklaştırmaktır.

2.2.2. Din-i İslam ve Terakkiyat-ı Medeniye

XIX. yüzyıl, İslam dininin ilerlemeye mâni olduğuna dair oryantalist görüşlerin daha yüksek sesle dile getirildiği bir yüzyıldır. Bu görüşlerin bir örneği Fransız

şarkiyatçı Ernest Renan'ın 1883'te verdiği *İslamiyet ve Bilim* adlı konferans olmuştur. Renan, konferansında İslamiyet'i çeşitli yönlerden eleştirerek onun bilime ve ilerlemeye karşı olduğunu ispatlamaya çalışmıştır.⁴⁰ İslam aleminde tepkiyle karşılanan bu görüşlere karşı pek çok eleştiri ve reddiye kaleme alınmıştır.⁴¹

XX. yüzyıla gelindiğinde hala sıcaklığını koruyan bu konu, savunmacı bir yaklaşımla ele alınmaya devam edilmiştir. Hakkı Baha her ne kadar *Mukaddime* bölümünde İslamiyet'in ilerlemeye mâni bir din olmadığına, İslami esasların, hakkıyla uyulduğunda alemin nizamını temin edebilecek esaslar olduğuna değinse de bu bölümde aynı konuyu farklı bir açıdan tekrar ele almıştır. Dönemin halkçı akımlarının etkisinde kaldığı anlaşılan Hakkı Baha, bu bölümde İslam'ı Komünizmle karşılaştırarak kimi bölümlerde ortak, kimi bölümlerde farklı noktalarını izah etmiş ve sonuçta İslam'ın değil, ona yeterince ittiba etmeyen Müslümanların ilerlemeye engel olduğu sonucuna varmıştır.

Ona göre Komünizm ile İslamiyet, aralarında usul farklılıklarına rağmen prensipleri itibariyle birbirine benzemektedir. İslamiyet ve Komünizm benzerliklerinden dolayı ileride aynı noktada birleşeceklerdir. Bu birleşme Komünizm'in İslamiyet'e yaklaşmasıyla gerçekleşecektir. Rusya'daki çeşitli toplumsal olaylar bu iddiayı doğrular niteliktedir. (Burada Rusya'daki hangi olayları kast ettiğini belirtmemiştir.)

İnsanların fitratındaki en kuvvetli his ve meyillerden olan mülk edinme ve onda tasarruf etme arzusunun azaltmak/yok etmek hem İslamiyet'in hem de Komünizm'in ortak gayesidir. Fakat ruhsat ve azimeti bir arada kabul eden İslamiyet bu amacına ulaşmak için zor kullanmaz. Çünkü dinde zorlama yoktur. Buna karşın Komünizm, sadece azimeti tercih etmiştir. Esaslarını zorla kabul ettirmeye çalışır. Bu durum iddia ettiği davayı kaybetme tehlikesini doğurmuştur. Bugün itibarıyla bakıldığında her ikisi de amacına ulaşmamıştır. Bunun nedeni İslamiyet'in içeriden manilere maruz kalması, Komünizm'in usul hatası yapmasıdır.

Çalışmanın bu bölümünden itibaren Hakkı Baha, İslamiyet'in neden terakkiye engel bir din olarak algılandığını izah etmeye çalışmıştır: İslamiyet, prensiplerinin uygulanışını, medeniyetin ilerlemesine bağlamıştır. Nasıl ki his, fikri doğurur; maddi ilerleme de manevi ilerlemeyi netice verir. İslam'ın esas hedefi manevi anlamda ilerlemektir. Oyleyse medeniyet ne lde ilerlerse İslam da o lde gayesine ulaşacaktır. Bundan dolayı İslam, bütün gücüyle halkı ilme, sanata, ticarete, seyahate sevk etmiştir. Fakat kazanılan refahın ve servetin hoyratça kullanılmasını reddederek engelleyici hükümler koymuştur. O halde İslam, maddi ilerleme anlamına gelen medeniyetin ilerlemesine engel olmamış, bilakis teşvik etmiştir.

⁴⁰ Ernest Renan, *Nutuklar ve Konferanslar*, ev. Z. İşhan (Ankara: Sakarya Basımevi, 1946), 183-205.

⁴¹ Dcane Cündioğlu, "Ernest Renan 'Reddiyeler' Bağlamında İslam Bilim Tartışmalarına Bibliyografik Bir Katkı", *Divân* 2, (1996), 1-94.

Hakkı Baha'ya göre İslam aleminin terakkisine engel dahili nedenlerden biri, hilafet makamı ve toplumun aristokrat sınıfıdır. Hilafet makamı 'meşveret'e ket vurmak suretiyle eşitsizliklere zemin hazırlamıştır. Bu durum yüksek makamlar verilerek oluşturulan aristokratlar tarafından da farklı Őekil ve usullerde devam ettirilmiştir. İnsanlar arasındaki eşitsizlik, hayat Őartlarının eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır. İlim, fen, sanat bu eşitsizliği ortadan kaldırmaya çalışır. Öyleyse ilim, fen ve sanatta atılan her adım insanlar arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırmaya hizmet edecektir. Hakkı Baha, dünyayı maddi ve manevi anlamda idare edenlerin, ihtiraslarına yenik düştüğü ve bu nedenle ilim, fen ve sanatta ilerlemenin geri plana atıldığı görüşündedir. Hal böyle olunca Allah'ın zatı ve subutı sıfatlarını ezberlemek dinin esas amacı sayılmış ve geriye bir iman enkazı kalmıştır. Bir başka deyişle, İslam'ın temel hakikat ve prensiplerinin ihmal edilmesi, onun 'ilerlemeye engel bir din' olarak algılanmasına yol açmıştır. Burada Hakkı Baha ilim, fen ve sanat alanındaki gelişmelerin bir toplumun ilerlemesine olan katkısını temelde eşitlik ya da eşitsizlik üzerindeki etkisi bağlamında izah etmeye çalışmıştır.

Hakkı Baha'ya göre aslında Komünizm'le İslam'ın söylemleri birbirine çok uzak değildir: Karl Marks sanayi alanındaki gelişmelerin, hayatın ihtiyaçlarını tatmin edeceğini böylece mal-mülk edinme isteğinin ortadan kalkacağını söylerken aslında İslam'ın bir esasını açıklamış oluyordu. Ama İslamiyet, hükümlerini açıklarken o hükmü icap ettiren nedenleri belirtmez. Bu slup İslamiyet'in otoritesinin gücünü de gösterir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Hz. Peygamber'in koyduğu esaslarda icap ettirici bir sebep yoktur. O, bir fiilin farz olduğunu ya da faydalarının bulunduğunu söylemekle yetinir. Ümmet o farza uyarsa farkında olmadan bile olsa neticesine ulaşır. Fakat halkın bu Şekilde Őuur dışı olarak neticeye ulaşması zaruri değildir. İsteyen İslam'ın başka düsturlarını araştırarak icap ettirici bu sebepleri doğrulayabilir. Oysa Karl Marks, koyduğu hükümleri onaylatmak için sebep olarak *sanayi alanındaki ilerlemeyi* göstermiştir. Karl Marks fikirlerinin bugünkü egemenliğini hayal edebilseydi 'sanayi alanındaki ilerleme her Şeyi halleder' demekle yetinecekti.

Hakkı Baha, yıllar evvel İslam'ın getirdiği emir ve yasakların hikmetinin bugün medeniyet tarafından ancak anlaşıldığı görüşündedir: "Mesela Doktor Helferih'in demir sanayisinin önemini göstermek için oluşturduğu karşılaştırma tablosunu ciddi anlamda aydın bir Müslüman olan eski bir dostuma gösterdiğimde hayret etti ve 'Hz. Peygamberin ümmetini neden altından uzaklaştırıp demire teşvik ettiğini Şimdi anlıyorum' demişti. Bu tabloya göre 100 kg altın 188.000 mark değerindeyken, 100 kg. saat zembereği haline konulmuş demir 45.000.000 mark değerindedir. Ümmetini altından uzak tutan ve kullanılmasından men eden Hz. Nebi'den on iki asır sonra altının bir servet olmadığı iktisatçılarca anlaşılmıştır."

Bugün medeniyetin merkezi sayılan Amerika'da iki yasaklanmıştır. Amerika gibi medeniyette had safhaya ulaşmış bir ülkede, içkiyi "maddi ve manevi anlamda

yıkıcı etkilerinin olduğu, insanları çalışmalarından alıkoyarak gelişmeye engel teşkil ettiği” gerekçesiyle yasaklayan bir kanunun çıkarılması, İslam’ın bir haramını da onaylamış anlamına gelmektedir. Yüz milyonluk bir nüfusun, bu şekilde bir haramı terk etmesi dikkate değer bir faydadır.

Amerika’nın milyarderleri sosyal yardımlaşma kurumlarına milyonlarını bağışlarken aslında İslam’ın en önemli esaslarından biri olan ‘kendinden çok başkasını düşünme’yi teyit etmektedir. Bu da İslam için büyük bir kardır.

Hakkı Baha’ya göre bugünkü durumun esas kaynağı, mensubu oldukları bu dinin esaslarını yerine getirmeyen tembel Müslümanlardır. Amerika örneğinde de görüldüğü gibi İslamiyet’in de emrettiği esasları Müslüman olsun olmasının hangi millet uygularsa o millet ilerleyecektir. Diğer medeniyetlerin neden bizden ileri gittiğini bu bağlamda değerlendirmek ve bir özeleştiri yapmak yerinde olacaktır: “Bugünkü Müslümanlarla, başkasını düşünen ve iyiliksever Amerikalılar karşılaştırıldığında şöyle bir misal hatıra gelmektedir. ‘Bana daima muhabbetle yaklaşan ama kesinlikle öğrettiklerime riayet etmeyen tembel ve cahil bir öğrenci mi yoksa bana sert ve soğuk davranan ama öğrettiklerime tamamen uyan bir öğrenci mi benim mesleğime ve imanıma daha faydalıdır’ desem mecburen ikinci öğrenciyi tercih ederim.”

2.2.3. İkinci Hutbe

Derginin 8. sayfasında yer alan ve yazarı belirtilmemiş olan bu yazı, Sinop mebusu Hasan Fehmi Efendi tarafından irad olunan bir hutbedir. Hutbede evladın anne babaya karşı vazifeleri ayet, hadis gibi kudsi kaynaklara dayandırılarak, Ömer bin Hattab, Ömer bin Abdülaziz gibi din ve devlet büyüklerinin hayatlarından kesitler, menkıbeler ve kıssalar verilerek izah edilmiştir.

2.2.4. Evkaf-ı İslamiye Meselesi

Derginin 12-16. sayfalarında yer alan bu yazıda dönemin İslami vakıflarının idaresi ile ilgili problemlere değinilmiştir. İslami vakıflara vakfedilen paraların kullanılma hakkı vakıfların mütevellî heyetinden alınmıştır. ‘Teşkilat-ı Esasiye’de her ne kadar değinilmiş olsa da bu hakların kullanılmasıyla ilgili belirsizlikler vardır. Bu bağlamda yazar, yazısının devamında, Bursa’da bulunan 102 vakfın isimlerini ve buralara vakfedilen nakit miktarını bir tablo halinde sıralamış ve devamının olduğunu belirtmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Genç Müslüman dergisi, İlmî Etüdler Derneği tarafından yürütölen İslamcı Dergiler Projesi kapsamında ortaya çıkarılmış bir dergidir. Bazı çalışmalarda derginin adından bahsedilmesine rağmen Latinize edilmediği ve ayrıntılı olarak incelenmediği tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmayla, derginin içeriği ortaya konmuş ve Hakkı Baha

imzasını taşıyan metinler analiz edilerek dönemin sosyal, kültürel, düşünsel yapısına ait özellikler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

II. Meşrutiyet döneminin oluşturduğu özgürlük ortamının, etkilerini en güçlü hissettirdiği alanlardan biri de dönemin basın-yayın faaliyetleridir. Bu dönemde çıkarılan gazete ve dergi sayısında ciddi anlamda artış görülmüştür. Dönemin aydınları arasında sıkça tartışılan İslamcılık, Batıcılık, Türkçülük, Halkçılık ve Sosyalizm gibi akımların yanı sıra Batılı pozitivist ve materyalist düşünceler, çıkarılan dergi ve gazetelerde çokça tartışılmış, basın yayın faaliyetleri yoluyla halk da bu konularda bilgilendirilmiştir.⁴² Bu dönemde çıkarılan dergilerden biri de Hakkı Baha tarafından çıkarılan *Genç Müslüman*'dır. Tespit edilebildiği kadarıyla dergi, tek sayı olarak yayımlanmıştır. Dergide Hakkı Baha imzasını taşıyan iki yazı bulunmaktadır. Hakkı Baha *Mukaddime* başlıklı ilk yazısında bu mecmuayı çıkarma nedenini açıklayarak dönemin popüler konularından olan hürriyet, eşitlik, adalet ve kardeşlik üzerinde durmuş; bu kavramları İslamiyet'le ilişkilendirmek suretiyle tanımlamıştır.

Esasında hürriyet, eşitlik, adalet gibi kavramlar Meşrutiyet Döneminde daha yoğun olmakla beraber, evvelinde de sıklıkla aydınların gündeminde yer almıştır. Osmanlı siyasal yapısında hürriyet kavramı daha önceleri pek olumlu bir şekilde algılanmazken zaman içinde bu algı yerini olumlu değerlendirmelere bırakmıştır.⁴³ Hatta Hürriyet şairi diye bilinen Namık Kemal, yazdığı *Hürriyet Kasidesi*'yle hürriyete övgüler dizmiş,⁴⁴ Londra'da Ziya Paşa ile birlikte *Hürriyet* adında bir gazete çıkarmıştır.⁴⁵ XX. yüzyıla gelindiğinde ise artık meşrutiyet, hürriyet anlamında kullanılmış,⁴⁶ meşrutiyetin getirdiği hürriyetle, ilerlemeye engel yasakların üstesinden gelineceğine inanılmıştır.⁴⁷

1908'den sonra yayın hayatına giren *Sırat-ı Müstakim* dergisinde yazıları yayımlanan Emrullah Efendi, hürriyeti akılla ilişkilendirerek değerlendirir. Ona göre hürriyet, aklın gerektirdiği kanunlara itaat etmektir. Bu kanunların kaynağı Allah'tır. Tabii kanunlar, fikri kanunlar, beşerî kanunlar ve medeni kanunlar olarak sınıflandırdığı bu kanunlar karşısında insan ancak ilim sayesinde hürriyetini elde edebilecektir. Hürriyet kavramını ele alırken eşitlik ilkesine de değinen Emrullah Efendi, medeni toplumların ayakta kalabilmesinin ön şartlarından birinin eşitlik

⁴² Feyza Ceyhan oştu, "Felsefe Mecmuası Üzerine Bir Araştırma", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/2 (Aralık 2015), 291-292.

⁴³ Abdullah Bay, "II. Meşrutiyet Döneminde 'Hürriyet' Tartışmaları 1908-1911", *Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 7/Bahar (2008), 68-69.

⁴⁴ Hüseyin Tuncer, "Tanzimat Dönemi Şairi Olarak Namık Kemal ve Şiiri Üzerine Düşünceler", *Namık Kemal*, ed. H. Su – A. Karadeniz (Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Yayını, 2012), 228.

⁴⁵ Hüseyin Tuncer, "Sanatı ve Düşünceleriyle Bir İnsan ve Yazar Olarak Namık Kemal Portresi", *Namık Kemal*, ed. H. Su – A. Karadeniz (Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Yayını, 2012), 19-24.

⁴⁶ Hatem Türk, "II. Meşrutiyet Döneminde Bir Magazin Dergisi: Musavver Muhit", *KSBD Süreli Yayınlar Özel Sayısı Kış 7* (2017), 174.

⁴⁷ Bayur Hikmet, "II. Meşrutiyet Devri Üzerinde Bazı Düşünceler", *Belleten* 23/90 (Nisan 1959), 268-269.

olduğunu söyler. Ama bu eşitlik, kavrama, zekâ gibi noktalarda değil insan olma ve ilim öğrenme noktasındadır. İslam'ın otaya koyduğu eşitlik de bu doğrultudur.⁴⁸ Emrullah Efendi'nin eşitlik hakkındaki görüşleri ve bunları temellendirirken İslamiyet'i referans göstermesi Hakkı Baha'nın görüşleriyle benzerlik oluşturmaktadır. Bununla beraber dönemin matbuatında dini enstrümanlara başvurulmadan yapılan değerlendirmeleri de görmek mümkündür.

II. Meşrutiyet'in ilanıyla beraber dillere pelesenk olan hürriyet kavramının özünün yeterince kavranmadığı görülür. Zira halk nezdinde hürriyet, daha çok vergi ve askerlik vazifesinden kurtulmak şeklinde yorumlanmıştır.⁴⁹ Dönemin halkı çizgideki dergilerinden biri olan '*İşık*'ta bu kavramların daha çok köylülere öğretilmek amacıyla ele alındığı görülür. Bu dergideki tanımlamaya göre hürriyet hiç kimsenin boyunduruğu altına girmeme, angarya işleri yapmama ve dilediği şeyleri yapabilmektir. Eşitlik halkın her konuda kanun önünde eşit olmasıdır. Buna göre köylü de artık hürdür, hürriyeti sevmeli; hürriyet ve eşitlik için gerektiğinde özverili olabilmelidir.⁵⁰

Hakkı Baha imzasını taşıyan ikinci yazı '*Din-i İslam ve Terakkiyat-ı Medeniye*' başlığını taşır. Bu yazıda İslam dininin ilerlemeye engel bir din olmadığı anlatılmıştır. Müslümanları, öğrendiklerini uygulamayan, ödevlerini yapmayan tembel bir öğrenciye benzeten Hakkı Baha'ya göre Müslümanların geri kalma sebebi İslam'ın esaslarına hakkıyla riayet etmemeleridir.

Hakkı Baha, bu ikinci yazısında İslam dininin medeniyet anlamında gelişmeye mâni olmadığını; İslami esasların -Müslüman olsun olmasın- her milletin terakkisine vesile olacağını vurgulamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu siyasi, ekonomik ve sosyal problemler dönemin aydınlarını bu durumun nedenlerini tartışmaya sevk etmiştir. Kimileri halihazırdaki manzaranın faturasını İslam ve Müslümanlara keserken kimileri de özellikle *Sebilürreşad* ve *Sırat-ı Müstakim* gibi dergilerde bu iddianın ilmi dayanaktan yoksun olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. Bu aydınlardan biri olan şemseddin Günaltay'a göre İslam, ilmin hamisi bir din olarak insanı aklını kullanmaya teşvik eder. İslam'daki kıyas ve içtihat, yeni çağın getirdiği sorunları aşma konusunda çıkış kapısı olacaktır.⁵¹ Said Halim Paşa ise bu konuyu dinin toplumsal olaylar üzerindeki etkisini değerlendirmek ve sosyolojik zmlenmeler yapmak suretiyle ele almıştır. Ona göre toplumsal olayları sadece din ile ilişkilendirerek değerlendirmemek gerekir. Zira Avrupa lkeleri ve Japonya farklı

⁴⁸ Mustafa Gündüz, "Sırat-ı Müstakim'de 'Hürriyet, İlm ve Terbiye' zerine Bir Tartışma", "*İslam'ı Uyandırmak*" *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İslamcı Düşünce ve Dergiler*, ed. L. Sunar (İlmi Etütler Derneği, 2018), 191-194.

⁴⁹ Gündüz, "Sırat-ı Müstakim'de 'Hürriyet, İlm ve Terbiye' zerine Bir Tartışma", 190.

⁵⁰ Odabaşı, "İttihat ve Terakki Cemiyeti Süleymaniye Kulübü'nün Anadolu Köylüsü için çıkardığı Bir Yayın: *İşık*", 19.

⁵¹ Bayram A. Çetinkaya, "Cumhuriyet Halk Partisi'nin İslamcı Başbakanı şemseddin Günaltay", *Eski Yeni Sonbahar* 7 (2007), 76-77.

dinlere mensup olmasına raęmen geliřmiř űlkelerdir. Demek ki dini tek bařına geliřme ya da geri kalma nedeni olarak deęerlendirmek doęru deęildir. İslam toplumlarının kendine has kűltűrel yapısı, deęerler sistemi ve ihtiyaçları vardır. Dolayısıyla geri kalma nedenleri ve özűm yolları bu yapı ve ihtiyaçlar bűtűnű içinde ele alınmalıdır.⁵² Dűnemin farklı seslerinden biri de Kazanlı Halim Sabit tarafından kurulan ‘İslam Mecmuası’dır. Derginin genel amacı “dinli bir hayat hayatlı bir din” tesis etmektir. Bu doęrultuda dinin hurafelerin ve kűltűrűn etkisinden kurtarılarak modern dűnyaya uyumunun saęlanması hedeflenmiřtir.⁵³

Genç Müslűman dergisinde Hakkı Baha imzasını tařıyan bu ikinci yazıda űne çıkan unsurlardan biri de yazının çeřitli bűlűmlerinde zaman zaman Koműnizm ve İslamiyet’in esasları arasında ortaklıklar tespit edilmeye çalıřılmasıdır. Bu durumun, Hakkı Baha’nın da etkilenmiř olduęu halkçılık akımından kaynaklandıęı dűřűnűlmektedir. II. Meřrutiyet Dűnemi’nde ortaya çıkan halkçılık, aslında XIX. yűzyılda Rusya’da ortaya çıkmıř olan ‘Narodnizm’ akımının bir yansımasıdır. Gerçi bizdeki bu yansımalar Rusya’daki gibi kűklű bir sosyal deęiřimi hedeflememiř, daha ziyade halka yűnelme řeklinde kendini gűstermiřtir. Halkılıęın 1908’den itibaren Selanik’te, Őmer Seyfettin ve Ziya Gűkalp’in çıkardıęı *Genç Kalemler* dergisinde ilk űrneklerini verdięi⁵⁴ dűřűnűldűęünde Hakkı Baha’nın halkçılık fikrinin etkisinde kalıřını anlamak kolaylařır. Hatta 1912’de Selanik’te yayınlanan *Genç Kalemler* dergisinin, Hakkı Baha’nın hemen hemen aynı zamanlarda Bursa’da çıkardıęı *Genç Müslűman* dergisi ile isim benzerlięi de ilginçtir. Koműnizm’in sadece İslamiyet’e deęil bűtűn dinlere mesafeli duran bir akım olduęu dűřűnűldűęünde yazarın İslamiyet ile Koműnizm arasında ortaklıklar tespit etmeye çalıřması dikkat çekici unsur olarak deęerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akkılıç, Yılmaz. *Kurtuluř Savařı’nda Bursa Birinci Kitap/Mondros’tan İřgale*. Bursa: Nilűfer Akkılıç Kűtűphanesi Yayınları, 2008.
- Akkılıç, Yılmaz. “Yakın Geçmişten Ŭ Kardeşin Portresi Mehmet Baha, Hakkı Baha, Muhittin Baha”. *Bursa Defteri 2* (Haziran 1999), 26-33.
- Aydar, Őzkan. “Osmanlı Devleti’nde İlk Sosyalizm Tartıřmaları ve İlk Sosyalist Őrgűtlenmeler”. *Atatűrk Dergisi 4/2* (2015), 51-81.
- Balaban, Rahmi. “Hakkı Baha Pars’ın Eserleri ve Anafikirleri”. *Hakkı Baha Pars*. ed. Abdulkadir Karahan - Vedide Baha Pars. İzmir: İzmir Kűltűr Basımevi, 1943.
- Bay, Abdullah. “II. Meřrutiyet Dűneminde ‘Hűrriyet’ Tartıřmaları 1908-1911”. *Hacettepe Ŭniversitesi Cumhuriyet Tarihi Arařtırmaları Dergisi 7/Bahar* (2008), 67-85.

⁵² Bedir Sala, “İslahatçı Bir İslamcının Dűřűnsel Mirası”, *“İslam’ı Uyandırmak” Meřrutiyet’ten Cumhuriyet’e İslamcı Dűřűnce ve Dergiler*, ed. Lűtfi Sunar (İlmi Etűtler Derneęi, 2018), 1/62-63.

⁵³ Cahid řenel, “Tűrkűlerin Dinde Reform abalalarının Zemini Olarak İslām Mecmuası”, *“İslam’ı Uyandırmak” Meřrutiyet’ten Cumhuriyet’e İslamcı Dűřűnce ve Dergiler*, ed. Lűtfi Sunar (İlmi Etűtler Derneęi, 2018), 1/150-151.

⁵⁴ Erkan Doęan, “II: Meřrutiyet Dűnemi’nden Cumhuriyet’in Kuruluř Yıllarına Halkçılık Fikrinin Geliřimi”, *İnsan&İnsan 6/20* (2019), 132-134.

- Bayur Hikmet. "II. Meşrutiyet Devri Üzerinde Bazı Düşünceler". *Belleten* 23/90 (Nisan 1959), 267-285.
- Bozkurt, Mahmut Esad. "Hakkı Baha Pars İçin". *Hakkı Baha*. ed. Abdulkadir Karahan - Vedide Baha Pars. 63-65. İzmir: İzmir Kültür Basımevi, 1943.
- Ceyhan oştu, Feyza, "Felsefe Mecmuası Üzerine Bir Araştırma", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2) (Aralık 2015), 273-292.
- Cüendioğlu, Düccane. "Ernest Renan 'Reddiyeler' Bağlamında İslam Bilim Tartışmalarına Bibliyografik Bir Katkı". *Divân* 2, 1-94.
- Çetinkaya, Bayram Ali. "Cumhuriyet Halk Partisi'nin İslamcı Başbakanı Őemseddin Günaltay". *Eski Yeni*, Sonbahar 7 (2007), 73-89.
- Doğan, Erkan. "II: Meşrutiyet Dönemi'nden Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarına Halkçılık Fikrinin Gelişimi". *İnsan&İnsan* 6/20 (2019), 131-144.
- Güler, Turan. "Noktalama İşaretleri ve Hakkı Baha'nın Usûl-i Tenkît Adlı Eserinin Tenkit ve Tahlili". *Anemon Muş Alparılan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/2 (2020), 575-591.
- Gündüz, Mustafa. "Sırât-ı Müstakîm'de 'Hürriyet, İlm ve Terbiye' Üzerine Bir Tartışma". *"İslam'ı Uyandırmak" Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İslamcı Düşünce ve Dergiler*. ed. Lütfi Sunar. 185-203. İlmî Etütler Derneği, 1. Basım, 2018.
- Hakkı Baha. "Teessüratım 3". *İştirak* 8 (Nisan 1326), 111-127.
- Karahan, Abdulkadir. "Hakkı Baha Pars Hususi ve Resmi Hayatı". *Hakkı Baha Pars*. ed. Abdulkadir Karahan - Vedide Baha Pars. İzmir: İzmir Kültür Basımevi, 1943.
- Kemaloğlu, Muhammet. *Hakkı Baha Pars: Hayatı ve Eserleri(1879-1942)*. Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022.
- Musa Kazım. "Hürriyet-Müsavât". *Sırat-ı Müstakim* 1/1 (27 Ağustos 1908), 1-3.
- Nurcan Yılmaz, Havva. *Terbiye Dergisi ve Eğitimde Yeniden Yapılanma Süreci*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Odabaşı, İsmail Arda. *II. Meşrutiyet Basınında Halkçılık Köycülük Sosyalizm*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2015.
- Odabaşı, İsmail Arda. "İttihat ve Terakki Cemiyeti Süleymaniye Kulübü'nün Anadolu Köylüsü İçin Çıkardığı Bir Yayın: Işık". *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi* 4/7 (2015), 13-31.
- Öztürk, Yücel. "Âlem-i Mûsikî Dergisi Özelinde 'Mûsikîşinâslar' Üzerine Bir İnceleme". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 39 (2020), 379-391.
- Pars, Vedide Baha. "Başlangıç". *Hakkı Baha Pars*. ed. Abdulkadir Karahan - Vedide Baha Pars. İzmir: İzmir Kültür Basımevi, 1943.
- Renan, Ernest. *Nutuklar ve Konferanslar*. çev. Ziya İşhan. Ankara: Sakarya Basımevi, 1946.
- Sala, Bedir. "İslahatçı Bir İslamcının Düşünsel Mirası". *"İslam'ı Uyandırmak" Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İslamcı Düşünce ve Dergiler*. ed. Lütfi Sunar. 1/55-77. İlmî Etütler Derneği, 1. Basım, 2018.
- Őenel, Cahid. "Türkçülerin Dinde Reform Çabalarının Zemini Olarak İslâm Mecmuası". *"İslam'ı Uyandırmak" Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İslamcı Düşünce ve Dergiler*. ed. Lütfi Sunar. 1/147-165. İlmî Etütler Derneği, 1. Basım, 2018.
- Tek, Kemal. "Mustafa Kemal'in Dostu: Hakkı Baha Pars Kimdir? Bilen Var mı?" Erişim 19 Ocak 2022. <https://gercekedebiyat.com/index.php/arsiv/mustafa-kemalin-dostu-hakki-baha-pars-kimdir%3F-bilen-var-mi%3F-kemal-tek>

- Tevetoğlu, Fethi. *Ömer Naci*. İstanbul: MEB Yayınları, 1992.
- Toprak, Zafer. *Türkiye’de Popülizm 1908-1923*. İstanbul: Doğan Kitap, 2013.
- Tuncer, Hüseyin. “Sanatı ve Düşünceleriyle Bir İnsan ve Yazar Olarak Namık Kemal Portresi”. *Namık Kemal*. ed. Hüseyin Su - Abdurrahim Karadeniz. 17-25. Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Yayını, 2012.
- Tuncer, Hüseyin. “Tanzimat Dönemi Şairi Olarak Namık Kemal ve Şiiri Üzerine Düşünceler”. *Namık Kemal*. ed. Hüseyin Su - Abdurrahim Karadeniz. 225-231. Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Yayını, 2012.
- Türk, Hatem. “II. Meşrutiyet Döneminde Bir Magazin Dergisi: Musavver Muhit”. *KSBD Süreli Yayınlar Özel Sayısı Kış 7* (2017), 173-191.
- Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı Âfet. “Atatürk’ü Dinlerken: Mukaddes Tabanca”. *Bellekten* 1/3-4 (Temmuz 1937), 605-610.
- “Genç Müslüman”. *İslamcı Dergiler Projesi*. Erişim 25 Ocak 2021. <https://katalog.idp.org.tr/dergiler/19/genc-musliman>
- “İslamcı Dergiler Projesi”. Erişim 15 Şubat 2022. <https://idp.org.tr/hakkinda>

LATİNİZE METİN

Genç Müslüman

İlmî, dînî, felsefi mecmû'adır. Őimdilik on beş günde bir def'a neşrolunur.

Sayı: 1, Sene: 1

Mukaddime

(s.1) Mecmû'amızın dînîyat sahasındaki tarz-ı mesâ'isinin tavzihinden ibâret olan maksada bir girizgâh teşkil etmek üzere ekânim-i erba-i medeniyet addedilen hürriyet, müsavat, uhuvvet ve adalet mevhumlarından biraz bahsetmeye lüzum gördük: (Hürriyet arzu ettiğini yapmak ve olmasını istemediğine mâni olmak) demek ise böyle bir şey insana nasip olmuş bir haslet ve bir kudret değildir. Bu ancak (Fa'ali limâyürîd olan) Cenâb-ı Hakk'ın sıfât-ı ilâhiyesindedir. (Allah yurîdu mâyeşâ)

Bu iddiamızla elbette (muabberiye İdealizm)'i müdafaa edeceğimiz zehabı hâsıl olmaz. Çünkü Cebriye'nin nokta-yı azimeti nakîz-i müddeadır. O der ki: "İnsan arzu ettiği hiçbir şeyi yapamaz ve olmasını istemediği hiçbir şeyin vukuuna mâni olamaz." Keza biz bu iddiamızla mutlak bir (icâbiye Determinizm)'nin

(s.2) da müdâfi'i değiliz. Çünkü o da efâl-i beşeriyeyi uçları sürâdık-ı mübhemâta karışan esbâb-ı evveliyeye rabt ederek nizâm-ı içtimâiyyenin âmil-i yegânesi olan ihtiyârın icâb ettiği mesuliyeti ref' etmektedir.

Tabiâтта münferid bir insanın sâhib-i hürriyet olmasından sarf-ı nazar, onun müessirât-ı kevnîyenin şiddetli ve mütemâdi tehâcümâtına karşı hakk-ı hayâtı bile yoktur. O hâlde insana nisbet edilen hürriyeti tarîf için evvelki tarîf-i mutlak (İnsâna mukadder olan hürriyet, icrâsı bilkuvve yed-i iktidârında bulunan ef'âlden dilediğini işlemek vekezâ men'i bi'l-kuvve iktidârı dâhilinde bulunan ef'âlden dilediğini men' eylemek) sûretinde takyîd etmek lâzımdır. Hâlbuki cemiyet içindeki ferdin tarîf-i hürriyeti içinde bu (bi'l-kuvve) kaydını (bi'l-fiil) kaydıyla tebdîl iktizâ eder. Çünkü tabiâttaki münferid insân aile içindeki insândan, aile içindeki ferd, cemiyet içindeki ferdden daha ziyâde (hür)dür. Cemiyet içinde yaşamaya mecbûr olan beşer kendi hürriyetinden bir hayli fedâkârlığa râzı olmuştur. Ve bu fedâkârlık muhafaza-i hayât için bir fidye-i necâttır. Cemiyet aileden kabileye, kableden millete, milletten beyne'l-milliyete doğru kat-ı merâhil ettikçe hürriyet-i ferdiye de a'zamiden aşğâriye doğru rücu'u bir harekete mecbûrdur. Binâenaleyh dava bu noktada bir düstûra rabtolunabilir: "Hürriyet-i ferdiye kesâfet-i cemiyetle makusen mütenâsibdir."

Aile içindeki şefkat ferdin muhill-i hürriyetidir. Çünkü orada insan bi'l-kuvve malik olduğu hürriyeti bi'l-fiil istimal edemez. Şefkatin millet içindeki ismi "vatanperverlik *patriotisme*" beynelbeşer unvanı ise hubb-ı insaniyet *philanthropie* dir ki buna (şefkat-i şâmile-i beşeriyeye) de denilebilir. Hürriyet mefhumunu şefkat-i

şamile-i beşeriyenin icâbatıyla takyîd eden İslamiyet müsavat mefhumunu da yalnız (ilm)in istisnasıyla ta'mim etmiş.⁵⁵ Ve gerek Yunan-ı kadim ve gerek Roma kavaniniyle sitelerin haricine çıkamayan müsavat hukuk-ı beşeri âlemřumul⁵⁶ bir mahiyete irca eylemiştir. Uhuvvet esasını da müminlere yani hayır kârlara gayr endişlere hasrederek hodbîn ve hodkâmları ve bu şahsi temayülat-ı hasîsede temerrüd edenleri kafir addederek uhuvvet-i insaniyeden hariç tutmuştur. Adalet esasına gelince; İslamiyet bu umde-i medeniyeti gerek ahlakıyat-ı şahsiyede ve gerek bilumum muamelet-ı ictimaiye ve siyasiyede a'zami bir surette tervec emreylemekle ekanim-i erba-i medeniyeyi bugünkü ve yarınki

(s.3) mefahimiyle daha dünden tesbit eylemiştir. Çünkü (hakk-ı mutlak)ın zaman ve mekâna nisbeti yoktur.

İslam'ın (hak din) olması onun hakka, hakk-ı mutlaka mevki-i a'zamisini vermiş olmasındandır. Esmâü'l-Hüsna'dan en büyüğünün hangisi olduğuna dair Cenab-ı Nebi'ye vaki olan bir suale cevaben (Hak olduğunu) ityan buyurması buradaki hikmet-i İslamiyeyi isbata kafidir.

Edyan-ı semaviye ve bilhassa saliki bulunmakla mübâhî olduğumuz din-i mübîn-i Muhammedî şefkat-i şamile-i beşeriyenin mürevvicidir ve onda hürriyet-i mutlaka yoktur. Müslümanın hürriyeti evamîr-i ilahiye ile tahdid edilmiştir ki bunlara mürâ'at insanı hubb-ı insaniyet, fenafilhalk ve fenafillaha isal edecek meraklı-i mübarekeyi havi sırat-ı müstakime sevk eder. [İhdinessıratel mustakim ya Rabbenâ]

İslama muhariplik, cıdalcılık, emperyalizm ve binnetice barbarlık isnat, alem-i İslam'ı liyakatsızlığı itibariyle hâric-i medeniyet addedenler ya esasât-ı ulviye-i İslamiye'yi bilmeyenler veya li-garazin onu öyle göstermek taasubundan men'-i nefis eyleyemeyenlerdir.

Alem-i İslam'ın hali hazırda ibraz ettiği âsâr ve hin-ü tedenni, menba'ını esasât-ı İslamiye'den değil, bu esasâta birçok esbab-ı evveliyeye ile riayet edilememesinden almıştır. O halde (genç Müslüman)ın birinci vazifesi: İslam'ın bir müessese-i şefkat olmak nokta-i nazarından edyân-ı saireye faik olduğunu ve hasbe't-tekemmül nizam-ı alemi te'mine kafi bir çok ahkâm ve mebadî'i muhtevi bulunduğunu isbata çalışmak, ve ikinci vazifesi ise âlem-i İslam'ı bu esasât-ı âliye dahilinde tenvîr ve irşada bezl-i mechûd ederek -ve sa'y ettiği derecede- onu hurafat ve ebatıldan tenzih eylemek olacaktır. Ve minallahı tevfik (Hakkı Baha).

⁵⁵ Hel yestevi'llezine ye'lemune (Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?) Zümer, 39/9.

⁵⁶ En-nasü sevâun ke-esnani'l-muşţ (İnsanlar tarağın dişleri gibi eşittir.) Hadis

Dîn-i İslâm ve Terakkiyat-ı Medeniyye

(s.4) Komünizm, mebâdîsini (principes) ve akâidini (doctrines) ilk neşrettiği zaman bunlarla mebâdî-i İslâm arasında derin müşâbehetler, hatta münasebetler bulunduğunu fark etmiş; fakat gâyeye vusûl için her iki cihetin intihâb ettiği usûller mütehâlif olduğu cihetle bunlardan hangisinin daha ziyâde sehle'n-natîk olduğunu münâkaşa ederek, ileride İslâm ve Komünizm ittihâdının zarûrî olduğunu, fakat bu ittihâdın İslâm'ın Komünizm'e değil, Komünizm'in İslâm'a takribi ile hâsıl olacağını iddiâ eylemiştim. O zamandan beri Rusya'da cerâyân eden hâdisât-ı içtimâiye benim bu müddeâmı dâima tasdîk ve teyid edecek mâhiyette vukû bulmaktadır.

İslam'ın azîmet ve ruhsat diye kabûl ettiği iki münteha onun âlemşumûl bir mâhiyet almasını teshîl etmiş; Komünizm'in ise yalnız azîmeti ihtiyâr eylemesi esas davâyı gâib etmek tehlikesine bile meydân vermişti.

İslâm *Lâ ikrâhe fî'd-dîn*⁵⁷ düstûrunu kabûl ettiği halde Komünizm'in Rusya'da Bolşevizm unvanıyla tebellür eden hizbi bunun yerine cebr ve zoru ikame eyledi. İslam tab'-ı beşerin en kudretli hasâis ve temeyyulatından birisi olan (hubb-ı mülk) ve (hubb-ı tasarruf) u tedrîci bir surette felce uğrattırırken Bolşevizm onu birden kal'etmeye kalkışmıştı. Bugün vekai- meşhûmeyi mütalaa ederek muhakeme edersek her ikisinin de gayeye vasil olmadığını fark ederiz. Buna da sebep birisinin dahilinden su-i kasda maruz kalması olduğu halde diğerininki tamamıyla usul hatasıdır.

İslam mebadisinin tahakkukını, yani gayesine vusuli terakkiyat-ı medeniyye rabt ederek bütün kudret-i beyanıyla halkı ilme, sanata, seyahate, ticarete... hulasa sa'y-i mütemadiye sevk etmiş ve bu sayede alem-i İslam'da hasıl olacak refah-ı umumiyenin ibtizal-i servetin lakaydlığı intaç edeceğini evvelden idrak eylemişti. İhtirasat-ı beşeriyenin en kudretlisi, en muharriki en müstevî olan hubb-ı mülkiyet veya hırs-ı temellük ruh üzerindeki mevki-i tahakkümünü itidale terk ettiği zaman insan melek olacak cihan da cennete benzeyecekti.⁵⁸

(s.5) İkinin mefkuresi bir olduğu halde İslam ona (esbaba tevessül) tarikiyle diğeri ise ruhtan bu meyelanın (def'aten ve cebren) koparılarak çıkarılması suretiyle vasil olmayı arzu etti.

Medeniyet ne nispette terakki ederse İslam da o nispette gayesine yaklaşacaktır. Çünkü prensiplerinin tatbikini halktan o nisbette suhuletle talep eyleyebilecektir.

İnsanlar arasındaki adem-i müsavat, şerait-i hayatiyetin adem-i müsavatından ahz-ı kuvvet etmektedir. İlim, fen, sanat bu adem-i müsavat-ı hayatiyyeyi tesviyeye sa'y olduğundan onun her hatve-i terakkisi müsavat-ı beşeriyeyi temin eden bir

⁵⁷ Dinde zorlama yoktur. Bakara, 2/256.

⁵⁸ İnsan melek olsaydı cihan cennet olurdu. Tevfik Fikret

hatve-i terakki olmaktadır. Yalnız o Őartla ki dűnyayı maddi ve manevi idare edenler, mađlub-ı ihtiras olarak bunlara bu hatavat-ı terakkiye su-i kast etmesinler. O halde de neticeye mani olmak műmkűn olmayacaktır. Fakat badi’i tehirat olabilir.

İslam’ın en bűyűk umdesi meřveret ve Őura olduđu halde ilk gasıp hilafetin dine ilk darbesi bundan bařlamıřtır. Bu darbeler, yűksek cah ve mansıp bahř edilerek vűcuda getirilen sınıf-ı havas (aristokrasi...) tarafından műtemadiyen ve muhtelif Őekil ve usullerde tekrar edilmiř en nihayet bugűn elde haricin “mani-i terakki bir din” diye terakki ettiđi enkaz-ı îman ve akaid kalmıřtır.

Cenab-ı Hakkın Őifat-ı zatiye ve subutiyyesini alelumumiye ezberlemek gaye-i din olarak erbab-ı din tarafından műdafa edilmekte ve dinin hakayık-ı asliye ve mebadi-i esasiyesi -içtihadada mesağ olmadığı cihetle- bizzazure ihmal olunmaktadır.

His, fikrin nasıl validi ise terakkiyat-ı maddiye de terakkiyat-ı maneviyyenin művellididir. İslam’ın da matlubu iřte bu terakkiyat-ı maneviyyedir. O halde İslam terakkiyat-ı maddiye demek olan terakkiyat-ı medeniyyenin nasıl mani’i olabilir?

Karl Marks [terakki-i sınai, ihtiyacat-ı hayatiyyeyi tatmin edeceđi cihetle, hubb-ı temellűkűn bizzature fenayâb olacađını] sűylediđi zaman İslam’ın bir mebd’e’ini bir esasını teřrih etmekten bařka bir Őey yapmıř deđildi.

Ahkamda esbab-ı mucibe salta; *autorite*’nın kudretiyle makusen műtenasiptir. Bir hűkűmde hiçbir sebep-i mucib bulunmaması saltanın kudret-i fevkaladesine menuttur. Őari’i a’zam efendimizin vaz’ ettiđi desatir ve esasatta esbab-ı mucibe yoktur. Fakat Karl Marks muhakematını tasdik ettirmek ihtiyacında bulunduđu için [ihtiyacat-ı hayatiyyeyi tatmin

(s.6) edeceđi cihetle] terakki-i sınıaiyi tervikar gűrűndű. Bilakis Hazreti Nebi, bir fiilin farz veya nâfi’ olduđunu emir buyurmakla iktifa eder. Ŭmmet o farza iktifa ettiđi halde neticesine belki de gayr-ı meř’ur olarak vasıl olur. Fakat halkın bűyle gayr-ı meř’ur olarak vasıl-ı gaye olması da İslam’da műltezem deđildir. İsteyen esbab-ı mucibeyi yine İslam’ın bařka desatiri ile tahkik edebilir. Fakat yeter ki buna muktedir olamayan da neticeye vasıl olmuř bulunsun.

Ahkamda sebep-i mucibin olmaması bařka menafi’i de műstelzemdir: İhtirasatını ıskat etmek ihtiyacında bulunan insanlar -sebeb-i mucib zikredildiđi takdirde- ona bařka are bulmaya meylederek esastan ayrılabilir. Karl Marks hayatında bugűnkű saltasını tahayyűl edebilseydi belki de (sınai, terakki-i sınai her Őeyi halledecektir.) demekle iktifa edecekti.

Doktor Helferih’in sınıai-i hadidiyyenin ehemmiyetini itra sadedinde tertip ettiđi bir mukayese cedvelini cidden alim-i műnevver Műslűman olan bir muhibb-i kadime gűsterdiđim zaman beyan-ı hayret etti ve “űmmetini altından tahzir eden Őari-i

a'zamn neden dolayı demir hakkında bu kadar teşvikatda bulunduğunu şimdi anlıyorum.” demişti.

O cedvel şudur:

Kilo		Mark
100	Ham demir	3
100	Mevâd-ı ecnebiyeden tecrid edilmiş demir	5
100	elik hâline konulmuş demir	7
100	akı hâline konulmuş demir	145.000
100	Saat zembereği hâline konulmuş demir	45.000.000
100	Altın	188.000

İsti'mal-i zehebi men' ve tahzir buyuran Hazret-i Nebi'den on iki asır sonradır ki altının bir servet-i hakikiye olmadığı iktisadiyyunca ancak keşfedildi.

Terakkiyat-ı medeniyenin daima İslam'ın lehine tecelli edeceğini ispat için daha birçok misaller mevcuttur. Ezcümle (men-i müskiratın)ın; bugünkü dünyanın merkez-i sıklet-i medeniyeti olan Amerika'da bir kanun ile tatbik edilmesi en güzel bir misaldir. Bugünkü hadd-i kusvasına

(s.7) vasıl olan medeniyet Amerika'da (müskiratı); haiz olduğu maddi, manevi kudret-i tahribiyesiyle, “beşeri mesaisinden alıkoymak” ve “terakkiyat-ı medeniyeye mani bulunmak”la ittiham etti ve gayet kati bir kanunla onu men eyledi; ve bu hareketiyle İslam'ın bir haramını te'yit etmiş oldu. Yüz milyon nüfus-u beşerin bir haramı terk etmesinden İslam için ne büyük kar olduğu cay-ı tereddüt müdür?

Amerika milyarderleri muavenet-i içtimaiye müesseselerine milyonlarını teberrü' ederken esasat-ı İslamiye'den en mühimmi olan diğergamlığı teyit etmiyor mu? Ve bunlar da İslam için bir kar değil midir?

Ben, bugünkü Müslümanlarla gayrendiş ve hayırkar Amerikalıları İslam nokta-i nazarından mukayese ettiğim zaman řu misali hatırlıyorum:

Bana daima (sevgili muallimim, muhterem hocam, üstad-ı muazzamım diye hitap eden fakat katiyyen tealimime riayet etmeyen tembel, cahil bir şakirt ile; bana karşı herhangi bir sebeple huşunkâr bir vaz' alan, fakat vesayi-i ilmiye ve ameliyeme tamamıyla riayet eyleyen diğeri bir şakirden hangisinin bana, benim mesleğime, benim imanıma daha ziyade nâfi olduğunu düşünür ve ikincisini bizzarure tercih ederim. (Hakkı Baha)

Keşke sevdiğimi sevse bütün halk-ı cîhân

Sözümüz cümle hemân kıssa-i cânân olsa

EK-1: Hakki Baha (1879-1942)

EK-2: Genç Müslüman

Extended Abstract

Hakkı Baha and ‘The Young Muslim’ Magazine

After the declaration of the II. Constitutional Monarchy, there was an important activity in the Turkish press and publication, and the intellectuals of the period had the opportunity to share and publish their thoughts through the newspapers and magazines they published. In the freedom environment of the period, concepts such as equality, justice and ideas such as Pan-Turkism, Westernism, Ottomanism, and Pan-Islamism began to be discussed more loudly. These discussions have been given a lot of place in the published newspapers and magazines. The public was also tried to be informed through the media activities.

One of the magazines published in this period was ‘Gen Müslüman’ (The Young Muslim), published by Hakkı Baha. Hakkı Baha, in his two articles published in this journal, discussed issues such as freedom, equality, justice and brotherhood in the context of Islam. He tried to explain that Islam is not a religion that hinders progress. In the researches, it has been determined that the Young Muslim magazine was brought to light within the Islamist Journals Project of the Scientific Studies Association, its content was mentioned in titles, but the texts were not analysed. In this paper, the texts published under the signature of Hakkı Baha were Latinised and content analysis was made, and the subjects of other texts were mentioned. In this context, it is aimed to contribute to the literature by shedding light on the religious, social and cultural mentality of the period.

In this paper, firstly the life and works of Hakkı Baha and then the technical features of The Young Muslim magazine are given. The Latinized texts were evaluated using the text analysis technique and tried to shed light on the religious/social/political debates of the period.

Hakkı Baha Pars (1879-1942) was one of the important names of the II Constitutional Monarchy period. Hakkı Baha, a member of the Committee of Union and Progress (İttihat ve Terakki), published left-leaning papers in the press of the period. Especially in his writings, it was seen that he refers to the similarities between Islam and Communism. Hakkı Baha, who seems to have been under the influence of the populist movements of the period, made comparisons between Islam and communism. According to him, Communism and Islam are similar to each other in terms of principles, despite their differences in method. Due to the similarities between Islam and Communism, they will converge on the same point in the future. This unification will take place as Communism approaches Islam.

The Young Muslim magazine was published as a single issue. There are four writings in the first and only copy of the journal. Hakkı Baha has two writings (‘Mukaddime’ and ‘Din-i İslam ve Terakkiyat-ı Medeniye’) in the journal. The authors of the writings titled ‘İkinci Hutbe’ and ‘Evkaf-ı İslamiye Meselesi’ were not specified.

In his first writing titled ‘Mukaddime’, Hakkı Baha explained the reason for publishing this magazine and focused on the popular topics of freedom, equality, justice and fraternity in the II Constitutional Monarchy period. He tried to define these topics by associating them

with Islam. The second paper, published by Hakkı Baha, is titled "Din-i İslam ve Terakkiyat-ı Medeniye". In this writing, it is explained that the religion of Islam is not a religion that hinders progress. According to Hakkı Baha, who likens Muslims to a lazy student who does not apply what he has learned and does not do his homework, the reason for Muslims to fall behind is that they do not properly abide by the principles of Islam.

Keywords: Hakkı Baha, The Young Muslim Magazine, II. Constitutional Monarchy, Islam